

Сыдыков С.Ш.

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНДАГЫ СОТТУК КОРПУСТУН ТҮЗҮЛҮШҮ
БОЮНЧА МАСЕЛЕЛЕР**

Сыдыков С.Ш.

**НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ СОСТАВА СУДЕЙСКОГО КОРПУСА
В КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКЕ**

S.Sh. Sydykov

**TASKS ON THE STRUCTURE OF THE JUDICIAL CORPS
OF THE KYRGYZ REPUBLIC**

УДК: 343.15.(575.2)

Автор өз макаласында Кыргыз Республикасынын сотторду саясаттан четтетүү проблемалары үстүндө иштеп, сопор корпусун түзүү суроолоруна көңүл беле кеткен.

The author in his article worked to separate the courts of the Kyrgyz Republic on policy and drew attention to the issues structure courts.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык негизги принциптери боюнча сотторго өз милдеттери менен бирге депутаттык ыйгарым укуктарды бир убакта алып баруулары боюнча тыюу салынат. Анткени Кыргыз Республикасы демократиялык укуктук өлкө катары мамлекеттик бийликтин бөлүнүү принциптерине таянат. Бирок конституциялык нормалар түздөн-түз мамлекеттик бийликтин мыйзам чыгаруу, аткаруу жана сот бийликтерине бөлүштүрүүнү жана ар бир органдын өз алдынча ээлик кылуусун өз ичине камтыбайт. Ошол эле мезгилде бийликти бөлүштүрүү принцибинин аракетин катары каралат. (Кыргыз Республикасынын Конституциясы ст. 3) III,

Депутаттык укугун аткарып жаткан атуулду сот кызматына дайындоодо (шайлоодо), ал депутаттык милдетин аткарууну улантууга укугу жок, же тескерисинче, эгер сот депутат болуп шайланса, анда ал соттук ыйгарым укугун аткаруусу мүмкүн эмес. Биринчиден, атуул мамлекеттик бийликтин жана жергиликтүү өзүн-өзү башкаруу кызматында иштөө мезгилинде депутаттык ыйгарым укугун тапшыруу боюнча арыз тапшыруу керек. Экинчиден, сот Соттордун Кеңешине соттук ыйгарым укугун тапшыруу же отставкага чыккандыгы боюнча арыз каты менен кайрылышы керек.

Соттун кайсы бир партиянын мүчөсү болушуна тыюу салуу – бул соттордун кысым көрсөтүүсүнөн же саясий уюмдардын түздөн-түз кийлигишүүсүнөн коргойт. Бул өзгөчө Совет бийлиги мезгилинде белгиленген (Коммунисттер элдик соттордун 100% нен 85-90% түзгөн. Соттор КПССке, партиялык тартипке баш ийип, мыйзамды жетекчиликке албастан, партиялык комитеттердин жана жеке коммунисттик функционерлердин көрсөтмөлөрүнө баш ийген). Ошондуктан номенклатура системасы «телефондук укук» үчүн жашоо тармагы болуп келген.

Ошол эле мезгилде белгилей кетүүчү нерсе, мыйзамдын 3-5 берендеги... "Сот мүчөлөрү саясий

партия же кыймылдарга мүчө болушуна тыюу салынат, ошондой эле алардын кайсыл бир партияны же кыймылды колдоосуна да жол берилбейт"... Соттор кандайдыр бир ишкердик өтөөсү да, ошол эле учурда соттук кызматты депутаттык же аткаруу бийликтин бутагында же жергиликтүү өзүн-өзү башкаруу жана каржылануучу иштерде иш алып баруусу мүмкүн эмес (эгерде башка бөлүктөр б-беренде көрсөтүлбөсө).

Эгерде КРнын Юстиция министрлигинде каралган уставдык жана программалык документтерине ылайык көрсөтүлгөн уюм болсо жана саясий максаттарына, милдеттерине туура келсе," соттук ишмердүүлүктүн башка саясий партияга тийиштүүлүгү боюнча суроолор каралат.

Эгерде соттук кызматка шайланган учурда белгиленген мөөнөттө официалдуу түрдө саясий партиянын катарынан, кесиптик кошуундун мүчөлүгүнөн же болбосо башка атуулдар бирикмеси-нен чыккандыгы тууралуу билдирилбесе, анда анын соттук ыйгарым укугу токтотулушу керек. Эгерде ал саясий партияга кесиптик кошуунга же башка атуулдардын бирикмесине мүчө болуп кирсе, чаралар иштеп жаткан сотто каралат.

Соттордун абийир кодексинде белгиленгендей, соттор саясий партиялардын, же башка коомдук бирикмелердин саясий максаттарын колдоп, аларга материалдык жактан же башка ыкмалар менен колдоо көрсөтүп, ошондой эле өздөрүнүн саясий көз караштарын эл алдында билдирип, жүрүштөргө жана демонстрацияларга катышуусу (эгер алар саясий мүнөздө же башка саясий ыкмаларды камтыса) тыюу салынат.

Белгилей кетсек, 2013-жылдын 27-мартында "Кыргыз Республикасынын Сотторунун Абийир кодексин өркүндөтүү" аттуу темада тегерек стол болуп өттү. Бул иш чара "Кыргызстан юристтери" ассоциациясы жана Кыргыз Республикасынын Соттор Кеңеши менен биргеликте Кыргыз Республикасынын сотторунун Абийир кодексин өнүктүрүү боюнча түзүлгөн иш тобу тарабынан өткөрүлдү. Анда Кыргыз Республикасынын Сотторунун этикасы Кодексинин проектисин талкуулоо маселеси камтылды. Жалпысынан, соттор корпусун саясаттан алыстатуу проблемаларына байланыштуу, соттордун саясий партияларга жана кыймылдарга түздөн-түз мүчө болушунан сырткары соттордун өздөрүнүн

саясий симпатияларын же антипатияларын билдирүүнүн башка жолдорун табуу каралган ж.б.у.с. акцияларга соттор катышпоосу керек, Эгерде ушул сыяктуу активдүүлүгү туруктуу факторго айланса, анда квалификациялык коллегия соттук ыйгарымдык укугун токтотуу жөнүндөгү маселени коюп, карап чыгууга милдеттүү.

Улуттук мыйзамдар үстүртөн гана соттордун саясий партияларга мүчө болушун, чектелишин көрсөтүп кетет. Анда белгиленгендей, соттордун саясий партияларга жана кыймылдарга мүчө болушуна жана кайсы бир партияны же кыймылды ачык колдоп чыгышына да жол берилбейт.

Биздин көз карашыбыз боюнча, бул маселени өтө тыкандык менен карап чыгуу керек. Кескин түрдө соттордун саясий иш-чараларга катышпоосу боюнча чараларды орнотуу керек. Саясий партияларга же кесиптик кошуундарга мүчө болуусуна тыюу гана салбастан, аларга материалдык жактан колдоо көрсөтүүнү, саясий үгүт жана агитация жүргүзүүнү токтотуу, ошондой эле мамлекеттик бийлик жана жергиликтин өзүн-өзү башкаруу органдарына, шайлоо компанияларына катышуулары же саясий партиялардын жана кыймылдардын съездерине жака конференцияларына катышууларына да жол берилбейт. Россия Федерациясынын Конституциясында да эгерде алар эч кандай саясий максаттарды колдобосо да мындай иш чаралар менен алектенүүсүнө жол берилбейт деп ачык көрсөтүлгөн.

Соттор корпусун саясаттан алыстатуу проблемаларын караган мезгилде юридикалык адабияттарда айтылган ойлордон четтеп өтпөш керек. Анда айтылгандай, соттордун саясий партияларга мүчө болушуна жол берилсе мыйзам чыгаруу субъектилердин жүрүш-турушун жөнгө салбастан, жеке кызыкчылыктарын ишке ашыруу алек болот, ар кандай саясий партияларга өздөрүнүн симпатияларын жана антипатияларын билдирүү, алардын программаларына жана чечимдерине психологиялык жактан байланышат жана кызматтык ишмердүүлүгүнүн формаларында билинбеген формада көрсөтүлөт. Андан сырткары соттордун саясий укуктарын жана эркиндигин чектөө алардын конституциялык укуктары менен эркиндиктерин мыйзамда көрсөтүлгөндөй мамлекеттик кызматкерлер үчүн белгилүү бир түрдө четтетилбейт. Ошондуктан, мамлекеттик кызматкердин саясий партияга тиешелүүлүгүн четке кагуу аны саясий турмуштун нугунан чыгарат, аны менен бирге коомдогу билимдүү, интеллектуалдуу бөлүгү өлкөдөгү саясий плюрализмдин күчүн азайтып, келечегин жокко чыгарат.

Жогорудагыларды талкулап, кээ бир авторлордун ээлеген позициясы орундуу сезилет, анткени алар соттордун саясий укуктарын жана эркиндиктерин чектөө керектигин жакташат, себеби мындай чектөөлөр жалпы конституциялык жөрөлгөлөр боюнча атуулдун белгилүү бир чектеги жана берилген тартиптеги укугунан четтетпейт – мындай четтетүүлөр теңдиктин принциптерин бузуу деп айтууга болбойт, себеби алар атайын кызматтагы

адамдын статусун ээлеп, өздөрүнө чектелген укуктук-саясий статус орнотот жана белгиленген сот ишин жүргүзүүгө жолтоо болбойт.

Азыркы айтылган тезистерди жактоо боюнча 1966-жылдагы атуулдук жана саясий укуктар боюнча эл аралык пактын 22-беренесинин 2-бөлүгүнө таянсак болот. Анда белгилүү бир жактар мыйзамдуу чектөөлөргө ээ болот деп айтылат (6). Кошумча катары белгилей кетүүчү нерсе, соттордун саясий партияларга чын көңүлдөн берилүүсү, айкындыкты, ачыктыкты мыйзам аркылуу эмес, саясий партиянын көрсөтмөлөрү менен жолго салат. Ошондуктан, сотторду саясий чөйрөдөн четтетүүнү жарыялоодон мурда, мыйзам чыгаруучу белгилей кетүүсү керек – сот өкүмү саясаттан тышкары болушу керек жана сот өкүмүн чыгарууда соттор кандайдыр бир саясий партиялардын мамилелеринен алыс болуусу керек же саясий уюмдардын кийлигишүүлөрүнөн көз каранды болушу керек же болбосо ошол уюмдар аркылуу өз ихдмердүүлүктөрүн жүргүзбөшү керек жана бир гана мыйзамды гана жетекчиликке алыш керек.

Ал эми соттук кызмат менен акы төлөнүүчү кызматты тең алып баруусу боюнча болсо анда бекитилген "Кыргыз Республикасынын сотторунун статусу жөнүндөгү" Кыргыз Республикасынын конституциялык мыйзамын бир гана соттордун башка жумуш менен алек болуусун эске албастан, аны андан жогору чекте өнүктүрүү керек. Ошентип, 5-берененин 5-бөлүгүнө таянып сотторго кескин түрдө башка ишмердүүлүктөр менен жана ошондой эле соттук кызматты депутаттык ишмердүүлүк же аткаруу бийлигинин органда-ындагы ишмердүүлүгү менен иштөөгө тыюу салынат. Ошону менен бирге жергиликтүү өзүн-өзү башкаруу органы же болбосо акы алып, айтылган 2-берененин 6-пунктундагы мыйзамга каршы келбеши керек. Бирок, айтылган ишмердүүлүктү аткарса болот, эгерде соттук ишмердүүлүккө ал жолтоо болбосо. Өзүнүн түздөнтүз ыйгарым укугунан ал жумуштары алаксытса, анда ал кечиримдүү себеп боло албайт жана соттор кеңешинин жыйынына кирбейт. Ошондуктан, башкаларга үлгү болуш үчүн соттор категориясынын баарына бирдей мыйзамдуулукту сакташ керек. Сотторду башка саясий партиялардын мүчөлүгөк, кыймылдын коомчулугунан же болбосо коммерциялык акы төлөнүүчү ишмердүүлүктөн алыс четтетүү бул аны өз кызматын мыйзамдын алкагына, көз карандысыздык кызыкчылыкта аткаруусуна алып келет. Соттордун саясий жана экономикалык кызыкчылыктары мыйзамдын талаптарына жооп бербейт жана алардын айкындыгына, чынчылдыгына шек келтирет.

Адабияттар:

1. Кыргыз Республикасынын мыйзамы "Кыргыз Республикасынын сотторду тандоо боюнча кеңеш" 2011., 11-июнь, №40
2. Кыргыз Республикасынын Конституциялык мыйзамы "Кыргыз Республикасынын сотторунун статусу"

- жөнүндө" 2008., 9-июль, №14 2003-ж., 18-июль №153 153 legislation line, org/ru/ document.
3. Кыргыз Республикасынын соттор абийиринин Кодексин өнүктүрүү //www. sudsystom.kg.
 4. Кыргыз Республикасынын сотторунун абийир Кодекси. Кыргыз Республикасынын сотторунун V съездинде кабыл алынган 2006-ж.8-июль///www. sudsystom.kg.
 5. Россия Федерациясынын Федералдык Конституциялык мыйзамы "Россия Федерациясынын конституциялык соту жөнүндө" 1994-ж. 21-июль №1-фкз (РФ конституциялык мыйзамынын редакциясында 2001-ж. 15-декабрь №4-фкз.) / Россия газетасы-2001-ж. 20-декабрь.
 6. Эл аралык атуулдук жана саясий укуктар боюнча пакт 1996-ж. // ИС параграф www. kg.

Рецензент: д.ю.н., профессор Ногойбаев Б.
